

”I MIN FÖRSAMLING KAN DET INTE HÄNDA”

STOCKHOLMS KATOLSKA STIFTS BARNSKYDDSOMBUDS RAPPORT 2019 OM BEREDSKAPSARBETET MOT SEXUELLA ÖVERGREPP PÅ BARN OCH UNGDOMAR INOM KATOLSKA KYRKAN I SVERIGE.

Björn Håkonsson, 17 januari 2020

Inledning

I samband med den internationella uppmärksamheten kring sekelskiftet om barn som utsatts för övergrepp inom katolska kyrkan i främst USA formulerade Stockholms katolska stift år 2004 en särskild [beredskapsplan mot sexuella övergrepp mot barn och ungdomar](#). Planen reviderades år 2011. I januari 2019 tillsattes jag som stiftets barnskyddsombud med rang av biskopsdelegat för barnskyddsfrågor och rätt att ta del av sådant som rör säkerheten för barn och ungdomar lokalt och på riksnivå inom katolska kyrkan i Sverige. Tillsättningen ska garantera att beredskapsplanen genomförs i alla sammanhang där aktiviteter med barn och ungdomar förekommer inom kyrkan.

Denna första årsrapport beskriver hur långt arbetet har kommit. Jag berättar om vilka slutsatser jag än så länge har kommit fram till, identifierar risksignaler och ger förslag till det fortsatta arbetet.

Det praktiska ansvaret att implementera beredskapsplanens trygghetsregler vilar på kyrkoherdarna, rektorerna för de nationella missionerna och de orientaliska kyrkorna som är representerade i Sverige samt ledarna inom de katolska rörelserna och organisationerna som i sin verksamhet har kontakt med barn och ungdomar. Mitt ansvar är att utbilda dem och deras medarbetare i genomförandet av planen, granska deras insatser, påpeka brister och kontrollera att dessa åtgärdas. Ett undantag är katolska skolor och förskolor vars verksamhet granskas av Skolinspektionen. Jag ser det dock som min uppgift att även där erbjuda information och dialog om stiftets beredskapsarbete.

Mitt arbete handlar om att se till att barn är säkra i kyrkan, enligt objektiva standarder. Jag samverkar strategiskt med Biskopsämbetets övriga personal och drar egna och oberoende slutsatser.

Oberoende?

Rent objektivt är det inte oproblematiskt att jag är anställd av den jag ska kontrollera. Man kan ju lätt befara att jag inte är verkligt fristående i mina bedömningar och därför mindre trovärdig i det jag kommer fram till. Men jag ser det som min uppgift att bortse från sådana hänsyn. Jag föreslår också att en stiftsextern utvärderare tillsätts som ska utvärdera arbetet, som en extra kvalitetsgaranti.

Årets inspektioner 2019

Den nya satsningen har stort sett välkomnats överallt. Detta står i viss kontrast till de faktiska insatserna på plats. Beredskapsplanens bestämmelser har inte prioriterats högt. Så har det typiskt visat sig under årets inspektioner i församlingarna att blanketterna (DH710) som ska dokumentera

- 1) att anställda och volontärer har kunskaper om beredskapsplanen
- 2) att de har visat upp utdrag ur belastningsregistret från polisen
- 3) att de formellt har fått sina uppdrag

antingen saknades fullständigt, hade kommit bort eller var bristfälligt ifyllda.

Bristerna fördelar sig jämt över församlingslandskapen, liksom viljan att avhjälpa dem, vilket visar att språkliga och kulturella skillnader i vårt diversifierade stift inte är en avgörande faktor. Stiftets Arbetsgrupp för frågor kring övergrepp bär ett medansvar för att planen inte genomförts konkret och i detalj eftersom utbildningsarbetet de senaste åren har avstannat och inga kvalitetsgranskningar har genomförts förrän den nya satsningen i år. En sådan underprioritering är i sig en riskfaktor för övergrepp.

Endast ett fåtal kyrkoherdar har uttryckt motvilja mot det nya beredskapsarbetet. Det har av dem upplevts som hot ("Man vill peka ut prästerna"), eller som onödigt ("I min församling kan det inte hända"). Enstaka kursdeltagare med bakgrund i andra länder har missuppfattat kursens tema och reagerat negativt på grund av det. Förhoppningsvis har missförstånden kunnat rätas ut. Så gott som inga kateketer eller ungdomsledare har valt att sluta i protest mot den nya satsningen, mig bekant.

Under 2019 har kontakt tagits med samtliga församlingar. Vid utbildningstillfällena på plats har förutom församlingarnas egna barnansvariga många volontärer deltagit som inte är aktiva inom församlingarna utan som verkar i de nationella missionerna, de orientaliska kyrkorna och i katolska organisationer som t.ex. Sveriges Unga Katoliker. Inspektionerna av dessa verksamheter ska ske separat. Den har dock ännu inte kommit så långt utan det är främst församlingarna som har besökts i år.

Hur går inspektionen till?

Vid den första inspektionen har strukturerade samtal genomförts med den lokala kyrkoherden och i en del fall även med någon ansvarig ledare för barnverksamheten. Frågorna bygger på kraven i beredskapsplanen och kompletteras med fysisk inspektion av de lokaler där aktiviteter med barn och ungdomar äger rum. Efter besöket skrivs en rapport med sammanfattningar och eventuella anmärkningar, samt datum för kontrollbesök då bristerna ska vara åtgärdade. Rapporten skickas till kyrkoherden samt till stiftets generalvikarie. Analyserna av de sammantagna rapporterna ligger till grund för denna årsrapport. I varje rapport ingår bl.a. en beskrivning av aktuella aktiviteter med barn och ungdomar, en lista över vilka som deltagit i den nya kursen om beredskapsarbetet i samband med besöket, en bedömning av lokalerna ur säkerhetssynpunkt, mötesrutiner för medarbetare och ledning, en riskbedömning av verksamheten (som görs separat av kyrkoherden och barnskyddsombudet) samt en tidsfrist för åtgärdande av konstaterade brister.

Ett antal rapporter har ännu inte kunnat färdigställas för att inspektionerna inte har kommit till stånd eller var ofullständiga av olika skäl.

En del församlingar har kapellförsamlingar på mindre orter eller hyr lokaler, vanligtvis av Svenska kyrkan, eller löser lokalfrågan på annat sätt. Jag har ännu bara besökt några få av dessa lokaliteter.

En stor del av barn- och ungdomsverksamheten inom stiftet är alltså inte täckt av detta års inspektioner, framför allt de nationella missionerna och orientaliska kyrkorna. Min tjänst under året har varit på 70 % vilket har visat sig varit för litet. Den uppgraderas därför per 1 januari till 100 %. År 2020 får visa om det räcker med en enda anställd för detta eller om arbetet bör kompletteras, t.ex. genom ett system med lokala barnskyddsombud på plats, såsom det t.ex. praktiseras i Tyskland.

På de följande sidorna ges en översikt över inspektionerna som har ägt rum 2019 och hur långt arbetet har kommit.

INSPEKTIONER 2019

Ort/Status Församling	Inspektion har ägt rum	Kursdeltagare på plats	Kontrollbesök (antal)	Kontroller avslutade	Anmärkingar	Fotnot
Angered	Ja	24	2	Nej	Ja	(a,c,g)
Borås	Ja	21	2	Ja	Nej	
Eskilstuna	Ja	10	1	Ja	Nej	(c)
Falun	Nej	4	-	Nej	Ja	(c,f,g)
Fittja	Ja	8	1	Ja	Ja	(g)
GTBG Kristus Konungen	Ja	104	2	Ja	Ja	(a,e)
GTBG Maria Magdalena	Ja	9	0	Nej	Ja	(f,g)
Gävle	Ja	26	0	Nej	Nej	(c)
Halmstad	Ja	9	0	Nej	Ja	(c,e)
Haninge	Ja	17	1	Nej	Ja	(g)
Helsingborg	Ja	37	2	Ja	Nej	(c)
Hässleholm/ Kristianstad	Ja	10	0	Nej	Ja	(d,e)
Järfälla	Ja	18	1	Ja	Nej	
Jönköping	Ja	34	1	Nej	Ja	(g)
Kalmar	Ja	7	1	Ja	Ja	(d)
Karlskrona	Påbörjad	10	0	Nej	Ja	(c,f,g)
Karlskoga	Nej	0	-	Nej	Ja	(b,g)
Karlstad	Ja	8	1	Nej	Ja	(d)
Landskrona	Ja	8	0	Nej	Nej	
Linköping	Ja	62	0	Nej	Ja	(c,g)
Luleå	Ja	7	0	Nej	Ja	(c,g)
Lund	Nej	32	-	Nej		
Malmö Maria I Rosengård	Ja	6	0	Nej	Ja	(a,c)
Malmö Vår Frälsares förs.	Ja	55	1	Nej	Nej	
Märsta	Ja	9	0	Nej	Ja	(g)
Nacka	Ja	5	1	Ja	Nej	

Norrköping	Ja	10	1	Ja	Ja	(e)
Nyköping	Ja	8	2	Nej	Ja	(g)
Skellefteå	Ja	8	1	Ja	Ja	(e,f)
Skövde	Ja	17	1	Ja	Nej	
STHLM: S:ta Eugenia förs.	Påbörjad	19	1	Nej	Ja	(a,c,e)
STHLM: Domkyrkan	Påbörjad	70	0	Nej	Ja	(a)
	(ej lokaler)					
STHLM: Marie Bebådelse förs.	Nej	(medräknad i annan rad)	-	Nej		
Sundsvall	Ja	13	2	Ja	Ja	(c,f,g)
Södertälje	Ja	71	0	Nej	Ja	(f,g)
Trollhättan	Ja	25	1	Ja	Ja	(c,e)
Täby	Ja	8	1	Ja	Nej	(c,g)
Umeå	Ja	10	1	Nej	Nej	
Uppsala	Ja	17	1	Ja	Nej	(c)
Visby	Nej	0	-	Nej		(b)
Värnamo	Ja	5	0	Nej	Nej	
Västerås	Ja	39	2	Ja	Nej	(c,g)
Växjö	Ja	2	0	Nej	Nej	
Ystad	Ja	4	0	Nej	Nej	(g)
Örebro	Ja	16	3	Ja	Nej	

Missioner och Orientaliska kyrkor:						

Armeniska kyrkan (Södertälje)	Ja	(medräknad i annan rad)	0	Nej	Ännu oklart	
Engelska missionen (Stockholm)	Ja	0	0	Nej	Ännu oklart	
Kaldeiska kyrkan (Eskilstuna)	Nej	26	-	Nej	Ännu oklart	
Kaldeiska kyrkan (Göteborg)	Ja	3	0	Nej	Ännu oklart	
Kaldeiska kyrkan (Jönköping)	Ja		0	Nej	Ännu oklart	
Kaldeiska kyrkan (Södertälje)	Ja	27	0	Nej	Ännu oklart	
Maronitiska kyrkan (Göteborg)	Ja	(medräknad i annan rad)	0	Nej	Ännu oklart	

Franska miss. Sthlm	Ja	Ca 15	0	Nej	Ännu oklart
Spanska miss, Sthlm	Ja	(ingen kurs)	0	Nej	Ännu oklart

Andra verksamheter					

Katolska Biskops- Ämbetets och Joh. Paul.II. P.C. personal	Nej	28	-	Nej	Ännu oklart
Burundiska föreningen	Ja	12	0	Nej	Ännu oklart
Kloster Omberg	Ja	22	0	Nej	Nej
Mariavall kloster	Nej	Ca 8	-	Nej	Ännu oklart
Opus Dei, Stockholm	Ja	27	0	Nej	Nej
Franciskaner, Jonsered	Ja	(ingen kurs)	0	Nej	Ännu oklart

Öppen kurs, Joh. Paul.II.P.C. Sthlm	--	40	-	-	-

SUMMA/RESULTAT	52	1082	33	16	
	inspektioner	kursdeltagare	kontrollbesök	godkända	

- Församlingen är stor. Det saknas ännu en fullständig översikt över alla aktiviteter med barn och unga som äger rum i lokalerna.
- Församlingen är mycket liten med en enda undervisare. Det bör ändå vara två.
- Församlingen har en eller flera kapellförsamlingar med barnaktiviteter vars lokaler ännu ej har inspekterats.
- Sakristian där tjänstgörande barn klär om är för trång/isolerad/ utan tillräcklig insyn - det är där extra viktigt med dubbel vuxennärvaro från barnen kommer tills de lämnar.
- Det finns undervisningslokaler med dålig insyn eller tillgänglighet – det är där extra viktigt med dubbel vuxennärvaro från barnen kommer tills de lämnar.
- En lösning måste finnas för barn som springer ut/ omkring i lokalerna utan tillsyn under mässor/raster.
- Församlingens egen hemsida saknar ännu en tydlig, direkt länk till stiftets kontaktpersoner.
- Aktiviteter med barn förekommer inte.

De orientaliska kyrkorna som inte nämns i tabellen ovan, liksom de nationella missionerna som saknas och ett antal organisationer (främst Riksförbundet Sveriges Unga Katoliker) ska kontaktas och inspekteras under 2020. Det betyder dock inte att deras kateketer och ungdomsledare inte har gått utbildningen: många av dem deltog i församlingskurserna under 2019.

En bättre insyn i våra katolska skolor och förskolor ska också eftersträvas. Dessa täcks som sagt formellt inte av stiftets tillsyn utan står under Skolinspektionens övervakande, men den dialog om säkerhetsaspekterna av deras arbete som påbörjats under 2019 ska förhoppningsvis kunna utvecklas.

Sexuella övergrepp mot minderåriga i katolska kyrkan – den historiska bakgrunden

Kring sekelskiftet inkom en mängd anmälningar till katolska kyrkan i USA om sexuella övergrepp som präster i kyrkans tjänst skulle ha begått mot barn och ungdomar. Anmälningarna handlade oftast om gamla fall, med en stor överrepresentation kring 1970-talet. Att så många äntligen vågade träda fram kan dels förklaras med den ökade medvetenheten i västvärlden kring övergrepp inom familjer och institutioner som växte fram från slutet av 1980-talet, och dels av det faktum att allt fler förövare började fällas i domstolarna, även präster. De utsatta kände hopp när de såg att fallen inte bara lades ner längre. Medierna berättade allt mer om problemen i katolska kyrkan vilket stärkte medvetenheten bland katoliker om behovet av skyddsregler. Under åren som följde avslöjades övergrepp även i andra (västliga) länder. Dessa följde ungefär samma mönster som fallen i USA. Kyrkan har ännu inte hunnit lika långt i alla delar av världen. I vissa kulturer försvåras arbetet av traditionella tabun kring sexualitet och heder, men arbetet pågår och växer – med beslutsamt stöd av påven.

Kyrkans ledning i USA uttryckte tidigt sin avsky mot dessa brott gentemot barn. Stora skadestånd utbetalades och beredskapsplaner utarbetades som skulle säkra barn inom kyrkans verksamhet. Dessa åtgärder gav redan från och med 1900-talet god effekt men frågan om orsakerna till de ohyggliga maktmissbruken var ännu inte besvarade. Forskning pågår ständigt och i dag vet vi mycket mer. En faktor var dåtidens naiva uppfattning att kyrkan var förskonad från sådana vidriga brott. Man ville inte tro att det var sant. En annan faktor var en tystnadskultur som ville undvika ”skandaler” för att inte kyrkans rykte skulle lida skada. Det är ett faktum att kyrkans ledning blundade för verkligheten. Tusentals barn som utsattes för övergrepp fick betala ett högt pris för det.

Frågan diskuterades i hela världen, både innanför och utanför kyrkan. Det blev alltmer klart att kyrkan fick utveckla interna kontrollmekanismer såsom bättre kontroll av prästkandidaternas och kateketernas bakgrund, egna barnskyddsombud och fungerande kyrkorättsliga åtgärder mot ansvariga som hade försökt dölja fall av övergrepp. Detta är ett arbete som fortfarande utvecklas, det tar tydligen tid att få alla att inse att ämnet måste ha högsta prioritet. Kyrkan har häri nytta av samverkan med andra samfund och organisationer som arbetar med barn. Vi lär av varandra och kan så i våra olika sammanhang bidra till att öka barns och ungas trygghet.

Att verka för en mentalitetsförändring: Visst kan övergrepp hända hos oss

Det är lätt att förstå varför människor inom organisationer där man är stolt över att ha en stark värdegrund som betonar positiva sociala inställningar kan ha svårt att föreställa sig att sexuella övergrepp verkligen kan förekomma hos dem. Risker för underrapportering och banalisering är stor, eller så betraktas varje fall som en isolerad händelse, ett undantag man inte ska göra väsen av. Det uppkommer lätt ett ”innanför-utanför”-tänkande där förkastliga handlingar uppfattas som ”egentligen” tillhörande världen utanför gemenskapen som anses ha sämre standarder. Det borde mana till eftertanke att organisationer som *Rädda barnen* uppskattar att ca 20 % av alla barn i Sverige har utsatts för någon form av sexuellt övergrepp. Det uppskattas vidare att av alla fallen så är det bara 10 % som kommer till myndigheternas kännedom. Vi talar om ungefär sex barn i varje skolklass med 30 elever.

Barnidrotten är ett exempel på en värld som liksom kyrkan åtnjuter stort förtroende i samhället. Förekomsten av rapporterade övergrepp på minderåriga inom svensk idrott varierar mellan 2-14 % av barnen enligt BRIS rapport om sexuella övergrepp inom idrotten från 2017. I rapporten (Johansson & Lundqvist, 2017) anges att förekomsten av övergrepp inom tränar-aktivrelationer i svensk föreningsidrott ligger på 5.5 %. Hälften av fallen (alltså ca 2,7 %) handlar om minderåriga. Att kyrkligt ungdomsarbete skulle skilja sig mycket från idrotten är svårt att tro. Även i kyrkan anordnas aktiviteter. Undervisning, läger och bikt är exempel på det. Här behövs det mer forskning.

När det rör sig om problematiken inom katolska kyrkan är det internationellt sett bästa vetenskapliga material vi har fortfarande *The John Jay report* från 2004 som sammanfattar antalet anmälningar mot präster i USA från perioden 1950-2002. Enligt den hade ca 4 % av alla präster i USA dragit på sig (minst) en anmälan om övergrepp mot en minderårig som bedömdes som substantiell (stiftspräster: 4,3 %, ordenspräster: 2,5 %). De flesta fall var mycket gamla, det fanns tusentals fall under 1970-talet. Men efter 1990-talet har trenden vänts dramatiskt till det bättre. Trots att miljontals minderåriga fortfarande frekventerar kyrkans aktiviteter i USA har man under de senaste två decennierna fått in färre än 200 fall. Oberoende forskning ger exempel på tydliga och bestående effekter av katolska kyrkans förebyggande kursverksamhet i USA i form av ökad medvetenhet och kompetens bland deltagarna (Nurse, *Journal of Child Sexual Abuse*, vol. 26, 2017). Man sprider kunskapen, pratar med barn om problemen och tryggar miljön. Som statistiken ser ut så verkar det idag långt mer tryggt att vara barn i aktiviteter i katolska kyrkan i USA än i en genomsnittlig svensk idrottsförening.

Hur är det med katolska kyrkan i Sverige? Om vi låg på nivå med förhållandena i USA så skulle det under samma period som John Jay-rapporten (1950-2002) teoretiskt motsvara ca 12-14 förövare (bland de uppskattningsvis drygt 300 präster som verkat här i landet under perioden vilket antagligen är en siffra som ska justeras uppåt). Ser vi bakåt åtta decennier så kan vi i dagsläget inte uppvisa mer än ca fem anklagade personer där sakerna kan sägas ha substans. Det rör sig precis som i USA mestadels om äldre fall, vilket jag återkommer till nedan. Men frågan är förstas om detta avspeglar verkligheten. Många drabbade väntar mycket länge med att träda fram. Många kan ha lämnat Sverige, avlidit eller hålls tillbaka av skam- eller skuld känslor, kanske med religiösa motiv.

Sammanfattningsvis kan sägas att säkerhetsläget för barn i vårt stift förmodligen är bättre än i de ovan nämnda sammanhangen, men vi vet inte. Det vore därför naivt att dra slutsatser som att övergrepp "inte kan förekomma hos oss i dag". Vi är en del av samhället, inte en parallell värld.

Ingen är åtalad eller dömd för sexuella övergrepp inom katolska kyrkans arbete i Sverige

Tills idag har det, mig bekant, inte väcks åtal mot någon, vara sig anställd eller volontär, för sexuella övergrepp mot minderåriga (eller vuxna) inom katolska kyrkans verksamhet i Sverige. Där skiljer vi oss mycket från USA. I den meningen ligger katolska kyrkan i Sverige bra till också i jämförelse med andra stift.

Antalet fall som kan sägas ha en hög grad av substans/trovärdighet (jag föredrar att använda uttrycket plausibilitet) är som sagt omkring fem. Därtill vill jag själv lägga två anmälningar som handlar om minderårigas ofredanden av annan minderårig. Det är ett fält som inte har uppmärksammats tillräckligt.

Tillägger man de lösa rykten och mer oklara berättelser som också finns får man en samlad mängd som man mera neutralt skulle kunna kalla för "berättelser". Då fördelar mängden sig jämt över tidsperioden 1940-2019 (med ca en sak per decennium, lite mer omkring 1960-talet). Den genomsnittliga tiden mellan det som ska ha hänt och anmälan verkar ligga på mellan 20-30 år. Det är oftast, men inte alltid, en präst som är anmäld. Inga kvinnor anklagas. I flera av våra berättelser är den påstådde förövaren avliden eller till och med okänd.

Det är sannolikt att det finns fler fall än de som vi känner till. Det kan t.o.m. tänkas att fall kan ha glömts bort eller kommit undan på grund av mänskliga eller tekniska fel. Stiftets arbete med detta är beroende av att de som upptäcker sådana fel och brister, eller känner sig glömda, hör av sig och inkommer med uppgifter som rättar till detta. Detta uppmanar vi till på stiftets hemsida. Vissa massmedier har också gjort efterforskningar och systematiskt sökt kontakt med många katoliker för att hitta fall men än så länge utan vidare framgång.

Berättelser om övergrepp mot minderåriga under perioden 1940 - 2019:

Anklagelser med en hög grad av plausibilitet:

I tre fall som stiftet fick anmälningar om under år 2010 har det gjorts kyrkliga utredningar som fann att de var trovärdiga. Alla tre fall är mycket gamla och det hade gått flera decennier innan kyrkan fick information om övergreppen. I ett fall är den påstådde förövarens identitet osäker. I inget av fallen begärde de drabbade något skadestånd. Ett liknande fall, som har kommit in senare, har inte kunnat behandlas eftersom den som började berätta avbröt kontakten innan en sammanhängande beskrivning kunde göras.

I de tre första fallen vet vi idag inte om de drabbade aktivt uppmanades att anmäla det som hänt dem i barndomen till polisen eller till Socialförvaltningen, men varken någon i stiftet eller de drabbade verkar ha tagit detta steg. Stiftet valde efter de tre anmälningarna att inleda ett samarbete med "Föreningen anhöriga till sexuellt utnyttjade barn" som fick en större donation.

I ett fall från nutiden har inom en katolsk verksamhet som inte står under stiftets jurisdiktion en man polisanmäls för två övergrepp mot barn. Polisutredningen av fallen lades ner. Verksamheten utestängde personen från alla sina aktiviteter.

Plausibla anklagelser om barn som ofredar andra barn

Här vill jag som ovan sagt själv tillägga att det finns minst två berättelser om minderåriga som sexuellt berörde eller på annat sätt sexuellt ofredade andra minderåriga under lägerverksamhet. Bara i det ena fallet är den drabbades identitet dock känd. Barn som kränks av barn bör åtminstone komma till Socialförvaltningens kännedom vilket inte verkar ha skett här. En inskräpning av detta bör ingå i den kommande utgåvan av beredningsplanen.

Anklagelser där det råder en stor grad av osäkerhet kring det som hänt:

Två präster har anklagats för sexuell beröring respektive sexuellt verbalt ofredande mot vuxna personer här i Sverige. Båda präster ska ha varit misstänkta för övergrepp som de ska ha begått i ett annat land innan de kom till Sverige. Stiftet håller på att utreda hur det kunde komma sig att de skickades till kyrkan i Sverige utan att stiftet blev informerat om deras bakgrund. Saken har lett till samtal mellan de nordiska stiftet om bättre gemensamma regler för bakgrundsrapportering vid personalöverföringar.

Utöver detta finns ett osäkert fall som har lagts ner av polisen men en kyrklig utredning pågår fortfarande i Rom. Den berörde mannen är inte i Sverige längre.

Förutom dessa saker finns det ett mindre antal lösa rykten och påståenden där inget har hittats som gör dem tillräckligt plausibla till att det går att gå vidare med dem, åtminstone inte som de ser ut nu.

Orosanmälningar och rykten om opassande beteende, ej övergrepp:

Två klagomål har framkommit om opassande fotografering. Fallen har lett till kompletterande regler i stiftet om fotograferingstillstånd även vid aktiviteter med barn utanför kyrkolokalerna.

Det finns även exempel på sociala lekar eller "kramigt" beteende där någon ledare har tyckt att någon annan ledare saknat omdöme, utan att det dock har upplevts som ett sexuellt ofredande. Stiftet tar allt sådant på allvar och undersöker även i mindre allvarliga fall så gott det går vad som har hänt. Om den berörde personen går att identifiera kan kyrkoherden på plats lämpligen ta upp saken med vederbörande, eller så gör jag det.

Fallen är aldrig oviktiga. Uppkomsten av "små" saker vittnar om att kyrkans medlemmar blir allt mer uppmärksamma på frågorna vilket är positivt.

Anklagelser om sexuella övergrepp mot vuxna under perioden 1940 - 2019:

När vi ser på de närmare åtta decennier som ligger bakom oss då finns det också material med (mer eller mindre tydliga) anklagelser om verbala eller fysiska övergrepp mot vuxna personer. En del sådana fall kommer att inkluderas i barnskyddsarbetet 2020 i och med att gruppen "sårbara vuxna" definieras närmare i den nya utgåvan av beredningsplanen som just nu utarbetas.

En vuxen person skrev till mig under 2019 att vederbörande kände sig illa bemött när den tog initiativ till samtal om övergrepp. Det pågår f.n. en utredning om hur detta bemötande gick till.

Det finns dessutom berättelser/rykten om prästers opassande relationer med vuxna (dock utan att det är tal om övergrepp). Stiftet tar varje sak på stort allvar, även då det rör sig om frivilliga handlingar mellan vuxna som väcker anstöt men inte är emot lagen. De kan skada människors förtroende för kyrkan och allmänt sett vår trovärdighet.

Det är som sagt fullt möjligt att verkligheten ser annorlunda ut och att fler är drabbade än vi vet om. Det finns dessutom fortfarande frågor som kan undersökas, som t.ex. hur övergreppen blev möjliga, om någon ansvarig ledare blundade för dem etc. Det måste också utredas. Det kan också mycket väl tänkas att nya fall inkommer, även sådana som ligger långt tillbaka i tiden.

Det är viktigt att understryka att även om nästan allt det ovan nämnda betraktas som avslutat eller pausat så efterforskar vi fortsatt dessa saker där det går, och är redo att ta upp dem igen om nya upplysningar skulle dyka upp som kan leda till större klarhet och möjligen åtal och dom.

Särskilda interventioner under 2019

Det finns tre fall med verksamheter som inte står under stiftets jurisdiktion (men som betraktas som "katolska" och i någon grad samverkar med våra församlingar) där jag anser att någon inom ledningen visat dåligt omdöme i frågor om tillämpningen av beredningsplanen. Den tas inte på allvar. Jag har därför rekommenderat stiftet att verka för att dessa tre ansvariga fråntas sina uppdrag. I ett fall där jag misstänker att ett barn har farit illa, dock utan att jag har kunnat få reda på barnets namn, har jag gjort en anmälan till Socialförvaltningen om vad jag har hört. Sådana anmälningar behöver man inte vänta med tills man har fullständig kunskap om det som hänt. En vag misstanke räcker.

Jag har startat samverkansamtal med polisen för att diskutera hur stiftet bäst kan hantera inkommande ärenden och rykten. Detta samarbete kommer att fortsätta. Syftet är att allt som eventuellt inkommer fortsatt tas upp där. Ingen sak ska bedömas bara av oss själva.

Känsliga frågor vid arbetet med anmälningar om övergrepp

Det finns två sakförhållanden som jag har blivit mer uppmärksam på under mitt första år i tjänsten:

A. Traumatisering och retraumatisering

Varsamhet och professionalism behövs i mötet med människor som utsatts för sexuella övergrepp. Den som vänder sig till kyrkan med sin anmälan kan bära på djupa sår. Att börja tala om det som har hänt väcker minnen som kan vara smärtsamma. Blir man inte bemött på rätt sätt finns det risk för en re-traumatisering, d.v.s. att man de facto upplever en förnyad kränkning. Inom stiftets arbetsgrupp mot sexuella övergrepp finns psykologisk, psykiatrisk och juridisk liksom pastoral kompetens representerad. Det är viktigt att det vid mötet inte bara finns juridisk kompetens närvarande utan även psykologisk. Om detta av praktiska skäl inte kan ske bör åtminstone en person med bred och solid erfarenhet inom själavård finnas med. **Den anmälande bör enligt min uppfattning i förväg erbjudas att ha med sig ett eget juridiskt ombud vid mötet med stiftets representanter, på stiftets bekostnad. Om personen i efterhand behöver hjälp att terapeutiskt bearbeta sina reaktioner på mötet borde stiftet också erbjuda detta och stå för kostnaderna.**

Risk för retraumatisering finns också när känsliga personuppgifter ska hanteras. Stiftet har som organisation ett omedelbart ansvar för att skydda den drabbade från att utlämnas. Journalister och massmedia bidrar i hög grad positivt till att samhället bevakar frågor om övergrepp, men i jakten på sensationella avslöjanden kan de inte alltid ta hänsyn till de konsekvenser som exponering kan få för enskilda, sårbara människor. Även om media tillämpar någon grad av anonymisering i sina publiceringar känns personerna igen av många och får leva med detta för resten av livet. För många blir det en belastning som de inte har kunnat förutse och inte klarar av. Samma sak gäller för personer som utpekats som förövare och som kan vara skyldiga eller oskyldiga. Därför måste stiftets informationsansvariga avväga mediernas berättigade önskan om insikt och granskning mot de inblandades rätt till skydd. Detta är extra viktigt i och med att katolska kyrkan i Sverige är en relativt liten del av befolkningen där det är lätt att räkna ut vem som är vem. Det förklarar också den återhållsamhet som jag har valt att tillämpa i denna årsrapport när det rör sig om de olika sakerna.

B. Polisanmälan: ett viktigt steg att ta tillsammans med den som anmäler

För de flesta är det en förvånande eller upprörande tanke att det i kyrkan i Sverige har funnits anklagelser om sexuella övergrepp som inte polisanmälts. Det rör sig ju om möjliga brott. När frågan hamnar i massmedia framställs den i förenklad form vilket osynliggör de betydande nyanser som finns i verkliga människors liv. I våra fall rör det sig om vuxna personer som berättar om något som har hänt dem, t.ex. i barndomen. Det är inte oproblematiskt att göra polisanmälan utan att den vuxne som anmäler själv är med. Det vore att frånta personen kontrollen över sin egen berättelse, och i värsta fall kan även detta upplevas som en retraumatisering. Många vuxna människor som har drabbats av övergrepp bestämmer sig av olika anledningar för att de inte vill förknippas offentligt med händelsen (en polisanmälan är ju en offentlig handling, även om polisen i känsliga fall gör vad de kan för att det ska bli svårt för andra att komma åt personuppgifterna).

Det är givetvis annorlunda i fall med minderåriga. När någon inte är vuxen, då är ansvariga vuxna skyldiga att se till att anmäla för att 1) skydda barnet (och kanske andra barn som riskerar övergrepp), och 2) ta ansvar för att barnet får adekvat hjälp. Detta är också exakt vad som har stått i vår beredskapsplan sedan 2004.

I stiftets material som jag har gått igenom kan jag inte konstatera någon direkt ovilja från stiftets sida mot att polisanmälan görs. Det hade också varit märkligt med tanke på att det i hög grad är i kyrkans intresse att en anmälan blir av. Kyrkan kan bara vinna på att förövare åtalas, döms och fråntags sin tjänst eftersom vi vet att en förövare som inte stoppas ofta fortsätter med nya övergrepp.

Det finns preskriptionstider för olika typer av sexualbrott och när det rör sig om brott begångna mot barn beräknas preskriptionstiden från och med 18 års ålder, så att den som exempelvis anmäler ett brott med

preskriptionstiden 10 år har tid på sig tills 28 års ålder med att anmäla. I de ärenden som stiftet har hanterat var den anmälande typiskt äldre än samtliga preskriptionstider förutser. Det spelade givetvis en roll för de berörda att utsikten till åtal och dom var helt obefintlig.

Preskriptionstider skapar alltså problem. I praktiken ser man att de är till nackdel för de utsatta. Det kan behövas långt mer än 10-15 år innan en ung människa förstår att det som man utsattes för som barn faktiskt var ett övergrepp. Därtill kommer andra faktorer som kan kännas överväldigande att gå upp emot när man är ung, som t.ex. rädslan för familjemedlemmar eller för förövaren. Ibland kan det kännas som att ens värld rasar ihop om sanningen kommer fram och så väljer man att tiga. Eller så känner man länge ett diffust medlidande med förövaren som gör det svårt att skrida till anmälan. Rätt som det är har preskriptionstiden runnit ut. Observera att i vårt eget material (se ovan) har det i genomsnitt gått 20-30 år mellan händelse och anmälan.

Katolska stiftet bör enligt min uppfattning ställa sig bakom politiska förslag om avskaffande eller åtminstone förlängning av nuvarande preskriptionstider för sexualbrott, gällande minderåriga och vuxna som är sårbara eller befinner sig i beroendeställning till förövaren. Detta för att möjliggöra att arbetet med att skaffa rättvisa åt de drabbade oftare kan gå från anmälan till åtal och dom.

När kyrkan tar emot en anmälan från en vuxen person som under nuvarande lagar inte har utsikt till att få framgång i domstolen finns det ändå skäl att försöka få den drabbade med på en polisanmälan, som en markering. De är enligt min uppfattning följande:

- 1) En polisanmälan utgör i sig en affirmation av sanningen i den anmälandes berättelse. Att verka för den är ett sätt att visa den drabbade att den blir trodd och tagen på allvar av kyrkan.
- 2) En polisanmälan är i princip offentlig. Att verka för den utgör en markering av att kyrkan menar allvar med beredskapsplanen. Den avskräcker därmed potentiella förövare inom och utanför kyrkan.
- 3) Varje polisanmälan bidrar till att öka medvetenheten om att sexualbrott ska stoppas. Den är en uppmuntran för andra drabbade att träda fram. Det är alltså också i dessa andras intresse som anmälan görs.

Som grundregel ska en vuxen åtminstone alltid **uppmuntras** att polisanmäla. Det finns minst ett fall där någon klagar över att inte ha erbjudits hjälp av katolska kyrkan med det. Det är anmärkningsvärt eftersom personen haft självvårdande kontakt med flera ämbetsbärare. Om det stämmer så är det ett allvarligt tjänstefel från flera personers sida. Under självvårdande eller andra samtal ska temat polisanmälan givetvis tas upp.

Vad stiftet kan göra är att inskräpa rutinerna och reglerna för sådana samtal vilket kommer att ske för samtliga präster och diakoner vid särskilda utbildningar under våren 2020. Alla präster och diakoner ska veta hur de hanterar sådana frågor när de uppkommer i självvårdande situationer så att saken tas upp utanför den självvårdande situationen, utan att tystnadsplikten kränks. Övergrepp ska utredas av myndigheterna.

När stiftet utreder en anmälan från en vuxen som absolut inte vill gå med på en polisanmälan anser jag att det bör utfärdas ett särskilt dokument där skälen till detta dokumenteras noga. Dokumentet bör underskrivas av den drabbade själv och stiftets representant som deltar i samtalet och helst också av någon oberoende rådgivningsinstans som tagits med på råd.

I den typen av fall borde det dock gå att komma överens om att åtminstone Socialförvaltningen informeras, anser jag. Saker som kommer till Socialförvaltningens kännedom är ju inte offentliga handlingar utan under strikt sekretess.

Kompletterande genomgång av ärendehistoriken med extern hjälp

Som ovan sagt har vi inte många fall, men varje fall är ett fall för mycket och det är vårt ansvar. Under stort sett hela året 2019 har stiftets hemsida uppmanat alla som har något att berätta kring övergrepp att kontakta stiftet. Enligt min uppfattning kan det göras mer för att nå ut. En omfattande undersökning och bearbetning av övergreppsproblemen i vårt stift (de saker vi känner till och de som vi ännu inte vet om) borde göras. Det kan bara ske i samverkan med hela kyrkan och genom att stiftet går ut med tydlig information om alla processens delar. Jag föreställer mig att allmänheten genom kyrkans medier tydligt uppmanas att inkomma med ännu inte kända fall om sådana finns, liksom med fall som man anser att stiftet inte har hanterat rätt.

Generalvikarien upprättar då tillsammans med stiftets arbetsgrupp mot övergrepp **ett särskilt utskott** som under en begränsad period (t.ex. september-oktober) tar emot berättelser om övergrepp (mot både barn och vuxna) samt fingranskar stiftets hantering av de hitintills kända ärendena. Utskottet bör bestå av stiftets kontaktpersoner samt någon representant från en icke-kyrklig organisation som arbetar med barnrättsfrågor och någon annan icke-kyrkomedlem som har särskild erfarenhet av anmälningar om sexualbrott. Alla utgifter kring detta ska finansieras av stiftet.

Utskottet ska göra en egen, oberoende, bedömning av stiftets beredskapsarbete och ge rekommendationer om förändringar i detta och om hur de drabbade kan få upprättelse, exempelvis genom skadestånd. Det är viktigt att kommissionen i sin slutrapportering är fri att påpeka eventuella brister som kan ha funnits i arbetet och uttala sig om förhållanden i kyrkan som kan anses ha bidragit till dessa. Till rapporteringen bör bifogas de slutsatser som stiftet själv kommer fram till och vilka konkreta steg dessa ska leda till för att ytterligare befästa tryggheten för barn och sårbara vuxna i kyrkans verksamhet. Stiftet tar med en sådan process ett tydligt och officiellt ansvar för det förflutna. De svek som har skett är en del av stiftets historia och bör fasthållas som sådana.

Bearbetningsprocessen kan leda fram till något offentligt evenemang där man dokumenterar det som hänt. En botgudstjänst med invigning av ett förböns-minnesmärke i domkyrkan kunde vara en värdig avslutande markering.

Detta kan se ut som en stor reaktion med tanke på våra få nuvarande fall, men även i vårt land har människors förtroende för kyrkan skadats av de saker som kommit fram. En offentlig, extraordinarie utredning kan understryka stiftets avsky för dessa vidriga brott och även visa andra organisationer att man kan bearbeta detta tema beslutsamt och till botten. Man tar det som hänt med sig som en del av sin dokumenterade historia, men hittar också en ny punkt där man kan lägga mörkret bakom sig.

Planerade åtgärder under 2020

Foldrar på olika språk som kort förklarar beredskapsplanen är redan gjorda och finns på stiftets hemsida att ladda ner och skriva ut. Översättningar till ännu flera språk är på gång och foldrarna ska tryckas upp och finnas tillgängliga överallt där verksamhet med barn och ungdomar äger rum.

Beredskapsplanens text ska arbetas om och uppdateras så att den nyaste lagstiftningen kring sexualbrott finns med samt instruktioner om hur vi inkluderar gruppen "sårbara vuxna", rapporterar även mindre incidenter samt implementerar försiktighetsregler kring kontakter mellan ledare och deltagare via internet m.m. Den ska även finnas i komplett engelsk översättning.

Alla präster och diakoner ska delta i en specialutbildning under våren om (den reviderade) beredskapsplanen, samt om hur kyrkliga lagändringar ska tolkas, såsom påvens Motu Proprio från 29 mars efter konferensen i Vatikanen om övergreppen i slutet av februari i år. De ska dessutom få uppdaterade kunskaper om

problematiken kring övergrepp i kyrkan i dag, i Sverige och i världen samt om hur man som själasörjare kan agera i den utsattes intresse när man får kännedom om övergrepp.

Det finns rykten om att präster har bjudits hit till Sverige för att utföra pastorala uppgifter under kortare tid utan att de lokala kyrkoherdarna har informerats eller stiftet blivit tillfrågat om tillstånd. Jag ska undersöka hur det kan komma sig. Kyrkliga funktionärer från utlandet ska i övrigt informeras om våra regler, på sina egna språk, oavsett om de kommer hit till landet för att verka en kort eller en längre tid. Det bör ske direkt vid ankomst.

”Andliga övergrepp” (spiritual abuse) är en term som börjar diskuteras i vissa länder. Den syftar på maktmissbruk som kan uppkomma där människor råkar i starkt emotionellt/psykologiskt beroende av personer som är religiösa auktoriteter. Termen är därför besläktad med sexuella övergrepp (och har en snittmängd med den). Under 1990-talet diskuterade vi i Sverige ”mind control” i s.k. destruktiva sekter, men hur är det i våra sammanhang, och hur är det med våra barn? Kyrkolagen (CIC) har regler som ska hindra uppkomsten av sektliknande förhållanden, men hur ser kontrollen ut? Är vi uppmärksamma på risksignaler som indikerar att en ansvarig inom kyrkan överskrider gränser i fråga om konfidenters anförtrodda hemligheter, privatliv, ekonomi? Finns det även katolska miljöer med regler som innebär omänskliga krav eller där medlemmar isoleras från umgänge med andra människor, inte får tänka fritt eller gilla andra grupper inom kyrkan?

Det vore önskvärt att beredskapsarbetet i framtiden kunde inkludera synpunkter och önskemål även från personer som själva varit utsatta. Eftersom katolska kyrkans material är så begränsat och det inte går att få kontakt med de flesta av personerna ifråga borde man försöka starta ett projekt på ekumenisk bas om detta. Under 2020 vill jag undersöka om det finns intresse för detta och även studera hur sådant arbete förverkligas av katolska kyrkan i andra länder. Det samma gäller som ovan sagt frågan om det vore möjligt att utveckla extern supervision av stiftets ärendehantering som komplement till nuvarande praxis, en dubbel säkerhet, ungefär som man har extern revision i ekonomiska frågor. Det bör också finnas en löpande, extern utvärdering och kvalitetssäkring av barnskyddsombudets arbete.

Hur påverkas katolska barn av den negativa bilden av kyrkan som ofta presenteras i media? Hur vanliga är trakasserier och social utstötning i barnens vardag i följderna av massmediala granskningar? Dessa frågor tänker jag också utreda under 2020 eftersom de är angelägna.

Barnkonventionen gäller numera också i Sverige som lag. Det bör få konsekvenser både inom och utanför kyrkan. Har barnen i våra katolska sammanhang verkligen möjlighet att bli hörda? Hur är det annars med barns rätt till andligt liv i Sverige? Nya frågor behöver ställas, som till exempel varför ska skolvardagen vara helt konfessionslös när eleverna inte är det?

I övrigt ska våra utbildningssatsningar för alla anställda och volontärer inom kyrkan fortsätta liksom de systematiska kontrollbesöken. I och med att min tjänst utökas till 100 % hoppas jag att kunna presentera en fullständig översikt över läget för vårt beredskapsarbete i Stockholms katolska stift mot slutet av 2020 som kompletterar den ofullständiga översikten i denna rapport.

Vidare information

Som sagt är vårt stift litet och antalet ärenden om övergrepp är därför få. Det är inte lätt att balansera medlemmarnas berättigade önskemål om information med den nödvändiga sekretessen som måste till för att skydda de inblandade. Jag ber den som läser detta om förståelse för att jag inte kommer att svara på följdfrågor om de konkreta fall som nämns i denna rapport. Däremot är jag gärna till förfogande när det rör sig om att svara på frågor om vårt arbete och våra trygghetsregler i övrigt.

Jag vill avsluta med att upprepa att vi välkomnar alla nya upplysningar om fall där barn farit illa eller riskerar göra det i kyrkans sammanhang. Även mycket gamla fall är välkomna (kyrkan har ingen preskriptionstid). Så även synpunkter på hur vi arbetar, idéer till hur vi kan göra det bättre samt klagomål ifall någon anser att saker har glömts bort eller kommit undan eller ifall någon känner att de hade kunnat bli bemött på ett bättre sätt.

Björn Håkonsson, barnskyddsombud

Stockholms katolska stift

Telefon: 070 – 33 22 904 (tis-fre kl. 08-12)

E-post: barnskyddsombud@katolskakyrkan.se